

DRAMSKI REPERTOAR HNK U ZAGREBU
ZA VRIJEME PRVOGA SVJETSKOG RATA
ILI NASTAVAK DOTADAŠNJE POETIKE, POLITIKE
I ORGANIZACIJE

Sanja Nikčević

Proučavajući sociologiju kazališta kao odnos kazališta i društva, Jean Duvignaud je tvrdio da se trenuci velikih promjena u društvu (krize, rezovi ili promjene) moraju osjetiti u kazalištu. Takvo burno vrijeme zahtijeva svoj odraz u kazalištu jer preko njega želi (i može) djelovati na društvo.¹ To znači da se te promjene moraju vidjeti prilikom proučavanja repertoara određenog kriznog razdoblja. Teza je točna za većinu takvih perioda, ali nije točna u slučaju repertoara Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu za vrijeme Prvoga svjetskog rata. Gledajući popis premijernih naslova,² ne može se prepoznati početak ili trajanje rata, ni po vrsti repertoara niti po organizaciji, odnosno izvođenju programa.

¹ Jean Duvignaud, *Sociologija pozorišta – kolektivne senke*. BIGZ, Beograd, 1978.

² Svi navodi o repertoarima kazališta iz Hećimović, Branko (ur.) *Repertoar hrvatskih kazališta 1840-1860-1980* (knjiga I, II) Globus; JAZU, Zagreb, 1990.

RATNI KONTEKST KAZALIŠTA I ODNOS VLASTI

Rat je službeno počeo 28. srpnja 1914. (objava rata Austrije Srbiji) i trajao do 11. studenoga 1918. (kapitulacija Njemačke), ali nije zaustavio rad kazališta, a ni smanjio uobičajeni broj premijera. Prva ratna sezona počela je za malo više od mjesec dana nakon objave rata, 1. rujna 1914., premijerom drame *Jakobinka* Lukše s Orsana, a zadnja ratna predstava bila je Vojnovićeva *Smrt majke Jugovića* 27. listopada 1918., dvadesetak dana prije kraja rata. Odmah drugi dan nakon kraja rata kazalište je imalo dvije premijere!

Od 28. srpnja 1914. do 11. studenoga 1918. odigrano je 109 premijernih naslova (*Repertoar*, od 1750 D do 1858 D). Igrane su i reprize starijih naslova, koje u *Repertoaru* nisu iskazane u tom periodu nego uz premijeru, a u *Repertoaru* nisu zapisane ni sve dobrotvorne izvedbe koje su se održavale. Dakle, kazališni život za vrijeme Prvoga svjetskog rata bio je uobičajeno aktivan. Uobičajen je i broj premijera jer, gledajući sto naslova prije početka rata (*Repertoar*, od 1650 D do 1749 D) dolazi se do godine 1911., također četiri godine!

Za vrijeme Prvoga svjetskog rata kazalištem je upravljao Vladimir Treščec.³ On je postao intendant 1909. i uspješno nastavio organizacijsku i programsku liniju koju je započeo Stjepan Miletić, koji je kazalište vodio od 1894. do 1898. U 11 godina koje su protekle između Miletićeva odlaska i Treščecova dolaska, kazalište je imalo nekoliko intendantata i bilo je u procesu formiranja. Treščec je uspostavio operu, osnovao baletnu školu, uveo platežne razrede glumaca koji su zapravo po statusu bili, a i danas jesu – državni činovnici (a i *Pravilnik* kojim je pokušao uvesti red u ponašanje umjetnika!). Budući da je Treščec početkom rata postao veliki

³ Podaci o povijesti zagrebačkog kazališta su iz bibliografskih jedinica Slavko Batušić, Nikola Batušić (dvije), Branko Hećimović i Boris Senker te iz dva enciklopedijska izdanja o zagrebačkom HNK-u (1969. i 1992.).

župan bjelovarsko-križevačke, a kasnije i zagrebačke županije, privremenu upravu prepustio je »ratnom triumviratu« (Josip Bach, Srećko Albini i Ivo Raić), ali je i dalje ostao *nadzirati rad kazališta*. Ostavku je dao 3. siječnja 1918., kada je za intendanta postavljen Guido Hreljanović, koji je na tom mjestu ostao do 1920.

Retorika medija u vrijeme rata odgovorila je na ratno stanje, pitajući se o smislu kazališta u ratnim vremenima i najavljujući mogućnost pretvaranja kazališta u bolnicu jer su neke druge institucije doista doživjele tu sudbinu. Bilo je i straha od mobilizacije (uglavnom se spominje samo Gavellin odlazak na frontu),⁴ ali i zatvaranja nekih glumaca (četvorice koji su pušteni nakon godinu dana).⁵ Bilo je i prekida igranja zbog neimaštine (spominje se jedan zbog štednje struje i ogrijeva 1917.),⁶ a nije bilo uobičajenih kazališnih turneja. Koliko god to tragično zvučalo, neki su problemi (npr. financijski ili fluktuacija glumaca) bili od početka prisutni u kazalištu, a usporedba s drugim institucijama ili životnim sredinama sigurno bi pokazala da je kazalište bilo u gotovo povlaštenom položaju. Ne treba zaboraviti da je u društvu u te četiri godine doista »vladala glad, skupoća i bolesti«,⁷ a predstava *Janje* Anice Tomić u ZKM-u⁸ upozorila je na problem zapuštene djece za vrijeme Prvoga svjetskog rata o čemu javnost vrlo malo zna.

⁴ Batušić, Nikola, *Povijest hrvatskoga kazališta*, Školska knjiga, Zagreb, 1978., str. 328.

⁵ Batušić, Slavko, »Vlastitim snagama (1860-1941)«, u: *Enciklopedija Hrvatskoga narodnoga kazališta u Zagrebu*, Izdavačko knjižarsko poduzeće Naprijed; Hrvatsko narodno kazalište, Zagreb, 1969., str. 79-133.

⁶ Senker, Boris, »Drama«, u: *Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu, 1840-1860-1992*, HNK u Zagrebu, Zagreb, 1992., str. 83.

⁷ Senker, Boris, »Drama«, u: *Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu, 1840-1860-1992*, HNK u Zagrebu, Zagreb, 1992., str. 83.

⁸ Predstava je dio projekta o Prvom svjetskom ratu *Janje/Kokoš/Orao* koji je rađen u tri grada pa je premijeru imala u Sarajevu (5. prosinca 2014.), Beogradu (15. siječnja 2015.) i Zagrebu (23. siječnja 2015.)

Hrvatska javnost je generalno bila sklona kazalištu. Kazalište se označavalo kao »središte duhovnih nastojanja svih Slavena«⁹ u hrvatskim novinama i to kako onih koji su izlazili na hrvatskom tako i onih koje su izlazile na njemačkom jeziku!¹⁰ Iako su neke novine u početku propitivale smisao igranja predstava dok vojnici ratuju, potreba i ljubav prema kazalištu bile su jače. Tako su mediji naveliko pisali o vojniku koji je s fronte poslao novac za pretplatu, dokazujući ljubav zagrebačke publike prema svom kazalištu. I to s pravom jer, koliko se može vidjeti iz *Repertoara*, ne samo da je broj premijera uobičajen, nego je i broj izvedbi pojedinih premijernih naslova u okvirima dosadašnjih veličina. To znači da je publika išla u kazalište i u ratnim vremenima unatoč gladi, siromaštvu i bolestima!

HNK je očito uživao velik ugled i u Hrvatskoj (kazalište je vodila iznimno važna politička ličnost), ali i u Austro-Ugarskoj Monarhiji. Trešćec se neposredno pred rat izborio za prebacivanje kazališta iz resora unutarnjih poslova u resor bogoštovlja i nastave gdje »mu je bilo prirodnije mjesto«.¹¹ Međutim, resor unutarnjih poslova je jedan od najvažnijih u svakoj državi

⁹ Car, Milka, *Odrizi i sjene. Njemački dramski repertoar u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu do 1939. godine*, Leykam, Zagreb, 2011., str. 177-190.

¹⁰ To da su njemačke novine, koje su politički bile na suprotnim stranama od hrvatskih, podupirale Hrvatsko narodno kazalište (koje je nastalo protjerivanjem njemačkih glumaca sa scene!) poseban je fenomen u vrijeme Monarhije koji je postojao ne samo u Zagrebu nego i u Osijeku, gdje ga je istražio Alen Biskupović. Usp.: Biskupović, Alen, »Dramski kritičar Otto (Oton) Pfeiffer u osječkom listu Die Drau«, u: *Krležini dani u Osijeku 2013.*, ur. Branko Hećimović, Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU; Odsjek za povijest hrvatskog kazališta; Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku; Filozofski fakultet Osijek, Zagreb – Osijek 2014., str. 90-104, kao i: isti, »Devet godina djelovanja Josipe Glembay – kazališne kritičarke *Slavonische Presse* od 1905. do 1913.«, u: *Zbornik radova s međunarodnog simpozija Kultura, društvo, identitet – europski realiteti*, ur. Miljenko Brekalo i dr., Odjel za kulturologiju, Osijek; Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb; Osijek – Zagreb 2014., str. 667–679.

¹¹ Batušić, Nikola *Povijest hrvatskoga kazališta*, Školska knjiga, Zagreb, 1978., str. 326.

što znači da se o kazalištu od samog početka raspravljalo na najvišem nivou. Ne samo u Hrvatskom saboru koji je donio odluku o osnivanju nego i u resoru unutrašnjeg poslova Monarhije.

O važnosti HNK (tada Kraljevsko hrvatsko zemaljsko kazalište) pohvalno se pisalo i u važnim bečkim novinama *Die Zeit* 1914., što ne umanjuje pretpostavka da je tekst napisao Josip Bach.¹² No, najbolji dokaz važnosti HNK u sklopu Monarhije je novac. Iako se često navodi kako je kazalište dobivalo pre/malo novaca, zbog lošeg odnosa Monarhije/države/vlasti prema njemu, činjenica je da je HNK početkom 1914. dobio direktnu i dodatnu kraljevsku subvenciju od 40.000 kruna.¹³ Uz to su im početkom rata oprostili i plaćanje nekih poreza i režijskih troškova, što nije bila mala stavka! Budući da je u vrijeme rata novac bio iznimno važan svakoj državi za ratne troškove, činjenica da su novac dali kazalištu pokazuje sklonost Monarhije toj kulturnoj instituciji.

REPERTOAR I ESTETIKA ILI NASTAVAK POETIKE 19. STOLJEĆA

Popis premijera ratnog vremena ne pokazuje promjenu niti u vrsti repertoara jer dominira kazališna poetika 19. stoljeća koja je još uvijek vladala ne samo u Austro-Ugarskoj Monarhiji, nego u cijeloj Europi.¹⁴

¹² Car, Milka *Odrazi i sjene. Njemački dramski repertoar u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu do 1939. godine*, Leykam, Zagreb, 2011., str. 177-190.

¹³ Batušić, Slavko, »Vlastitim snagama (1860-1941)«, u: *Enciklopedija Hrvatskoga narodnoga kazališta u Zagrebu*, Izdavačko knjižarsko poduzeće Naprijed; Hrvatsko narodno kazalište, Zagreb, 1969., str. 79-133.

¹⁴ Govoreći o hrvatskom i njemačkom pučkom komadu Marijan Bobinac, unatoč kritičnosti prema njemu, pokazuje i kako je taj žanr pripadao europskoj književnosti/drami i trajao čitavo stoljeće i pol. Vidi u: Bobinac, Marijan, *Otrovani zavičaj. Njemački pučki komad u 20 stoljeću*, Cekade, Zagreb, 1991.; kao i: isti, *Njemačka drama u hrvatskom kazalištu 19 stoljeća*, Leykam, Zagreb, 2010.

Gotovo stoljeće i pol igraju se po cijeloj Europi ne samo isti žanrovi (suvremene komedije, pučki komadi, igrokazi, dobro skrojene komadi i sl.) nego se recentno postavljaju i pisci koji su europski hitovi u tim žanrovima. U toj epohi dominira njemačko govorno područje (pučki komadi, čarobne glume, plačni komadi i sl.) uz francuske dobro skrojene komade i komedije. Osim tog tradicionalnog repertoara zagrebački HNK promptno postavlja i proplamsaje novih poetika (realizam, modernizam i sl.) koji se pojavljuju u europskom kazalištu od Ibsena i Strindberga preko Čehova do hrvatskih autora tog tipa. U kasnijim tumačenjima ovog vremena samo su se ti proplamsaji proučavali i priznavali kao vrijedni dok je sve ostalo iz 19. stoljeća smatrano nevrjednim ili osrednjim.

Od samog početka kazalište se prozivalo za podilaženje publici lakim i komediografskim repertoarom, a naročito za vrijeme Prvoga svjetskog rata. Upravo je zato zanimljivo vidjeti sliku koju daje *Repertoar* o žanrovskoj raspodjeli. Za kategoriju komedije slijedila sam žanrovske oznake navedene u *Repertoaru*: komedija, vesela igra, satira, lakrdija, šala, a ubrojila sam i Čehovljevi *Višnjik* zbog izričite autorske žanrovske oznake »komedija« koja je prenesena u kazališnoj izvedbi! U komedije sam ubrojila i 2 bajke »s pjevanjem i plesom« (*Trnoružicu* i *Priče iz 1001 noći*) jer su očito bile zabavnog karaktera. U drame sam ubrojila djela uz žanrovske označnice: drama, tragedija, prizor, pjesma, događaj, nocturnus, slika, igra, igrokaz, dramska ilustracija, pozorišni komad, ako su te označnice bile navedene same, bez dodatne komediografske oznake. Tu sam ubrojila i Hauptmannove *Parcove* koji nose oznaku »tragikomedija« zbog sadržaja djela. Rezultati pokazuju da je, unatoč periodima kad je komedija više postavljanja (1914. i 1916.), krajnji omjer u korist drame! U te četiri godine postavljene su 54 komedije i 55 drama. Broj odigranih komedija u prethodnih stotinu drama (*Repertoar*, od 1650 D do 1750 D) je 42 komedije pokazuje da je u ratu ipak postojala povećana potreba za komedijom, to više što su na repertoaru ostali gotovo isključivo komediografski reprizni naslovi koje

ću kasnije spomenuti. Međutim, ne stoji teza da su igrani većinom komediografski naslovi.

REPERTOAR I POLITIKA ILI NEPRIJATELJI NA SCENI!

Još je zanimljivije pogledati zastupljenost pojedinih zemalja u repertoaru. Rat se vodio između određenih zemalja i njihovih sukobljenih interesa. Zemlje Sila Antante bile su Francuska, Velika Britanija, Srbija, Rusija a kasnije Italija, SAD i Japan. Centralne sile su bile Austro-Ugarska Monarhija, kojoj je pripadala i Hrvatska, te Njemačka, Turska i Bugarska. Od 109 premijera odigranih u to vrijeme 71 djelo (dvije trećine) iz zemalja je Centralnih sila. Zanimljivo je da je najviše hrvatskih tekstova (28), dok tekstova s njemačkoga govornog područja ima 27 (austrijskih 17, a njemačkih 10). Tu je još 8 mađarskih, 5 poljskih (iz onog dijela koji je bio pod Austro-Ugarskom), 2 češka i 1 slovenski. Toj skupini može se pridodati i politički neutralni dio repertoara od 8 skandinavskih suvremenih tekstova i 7 klasika (uz 4 grčka teksta i tri Shakespearea te jednoga Molièrea) pa dolazimo do brojke od 86 naslova uvjetno rečeno »politički podobnoga« repertoara.

Igranje njemačkih komada u to vrijeme nije bilo odraz direktne političke prisile, nego pripadanja austrougarskom ali i europskom kulturnom krugu i onoj poetici 19. stoljeća koja je dominirala u cijeloj Europi pa tako i u našem kazalištu. Kada se pogleda popis premijera, Hrvatsko narodno kazalište je od osnutka do Prvoga svjetskog rata igralo u prosjeku 6 naslova godišnje s njemačkoga govornog područja. To znači da rat nije donio *povećanje njemačkih naslova* nego nastavak repertoarne politike. Mali broj klasika na repertoaru bio je također odraz europske kazališne politike tog vremena jer su u to vrijeme svi stvarali (ili učvršćivali) svoje

nacionalne dramske korpuse i zato dominantno igrali suvremenike.¹⁵ Činjenica da su u 4 godine igrali tekstove iz 18 zemalja (od Britanije do Rusije) pokazuje očitu pripadnost europskom kazališnom prostoru.

U tom pregledu zemalja iz kojih tekstovi dolaze, očito je da je HNK za vrijeme rata nastavio igrati francuski repertoar koji je bio popularan prije rata! Iako je Francuska bila neprijateljska zemlja, kazalište je u te 4 godine postavilo čak 9 francuskih komedija i to suvremenika (jer Molièrea brojim pod klasike) uredno raspoređeno tijekom cijelog rata: 1914, 1916. 1917. i 1918. pa očito ne stoji teza da je »uprava, ulagujući se vlasti, zabranila francuske komade«!¹⁶

I ne radi se samo o Francuzima. Danas su Čehov, Gogolj, Tolstoj klasici i zato nam izgleda normalno da su ih tada igrali, ali to su tada bili suvremenici iz neprijateljske zemlje s kojom je Monarhija bila u ratu! Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu igralo je 6 ruskih djela, a od toga 5 suvremenika! Slično je i s Britancima na istoj sceni. *Mr Wu*, »drama s dalekog istoka« Harolda Owena i Henryja Mauricea Vernona praižvedena je 1913. Londonu, a iduće godine izvedena i u New Yorku (14. listopada 1914.). Mjesec dana nakon njujorške premijere postavilo ju je i zagrebačko kazalište. Na početku rata Monarhije i Velike Britanije! I to nije jedini britanski tekst. Drugi je bila komedija *Faun*, koju je napisao Edward Knoblock: britanski pisac njemačkog porijekla rođen u Americi, kako mu stoji u biografiji. Treći je Rabindranath Tagore. Iako ga danas smatramo indijskim klasikom, on je tada bio suvremeni tekst iz britanske kolonije. Ne zaboravimo da su i klasici na repertoaru bili francuski i engleski. Igran je i jedan američki tekst. Istina, kad se taj tekst postavio na repertoar (1915.) Sjedinjene Države još nisu bile ušle u rat, ali bilo je očito na čijoj će strani biti! U Hrvatskom narodnom kazalištu su za vrijeme Prvoga svjetskog rata

¹⁵ Prevlast klasike u europskim kazališnim repertoarima donijet će tek trend redateljskog kazališta u drugoj polovini 20. stoljeća.

¹⁶ Car, Milka, *Odrabi i sjene. Njemački dramski repertoar u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu do 1939. godine*, Leykam, Zagreb, 2011., str. 177-190.

igrali i srpski tekst *Vihor* Svetozara Ćorovića, a od tri opere postavljene u to doba jedna je bila srpskog kompozitora – Konjovićev *Vilin veo* 1917. »kao prvo djelo srpskog kompozitora izvedeno u Zagrebu«. ¹⁷ Kad se pogledaju brojke više od petine repertoara je bilo »politički nepodobno« prema monarhističkoj vlasti!

To čak nije potpuni broj drama iz neprijateljskih zemalja jer su na repertoaru zadržani i tekstovi (uglavnom komedije) koji su postavljeni prije rata, također suvremenika. Bile su to francuska komedija *Zeleni frak* dvojca Flers i Caillavet, koja je igrala od 29. svibnja 1914. do 26. lipnja 1925., sa 29 izvedbi, i vesela igra *U novoj koži* Raya Etiennea, od 15. listopada 1912. do 8. lipnja 1921., sa 17 izvedbi. Na repertoaru su ostali i engleski komadi: komedija *Važno je zvati se Ernest* Oscara Wildea (22. veljače 1910. do 25. travnja 1919., sa 19 izvedbi) i drama *Zanat gospođe Waren* G. B. Shawa (4. siječnja 1910. do 6. travnja 1922., sa 16 izvedbi). Na repertoaru je za vrijeme rata ostao i srpski pisac Branislav Nušić, ne samo suvremenik nego i srpski državni službenik, s dvije hit komedije: *Put oko svijeta*, »čudnovati događaji Jovanče Micića Jagodinca u 10 slika s pjevanjem« (1. veljače 1914. do 28. ožujka 1920., sa 26 izvedbi) i *Protekcija* (1. rujna 1912. do 26. siječnja 1929. sa čak 65 izvedbi!).

TRI PRIMJERA CENZURE!

Često se cenzura i zabrane predstava navode kao primjer strogoće monarhističke države. Doista, redarstvo je zabranilo Pecijinu premijeru *Šume* 1915. zbog »mogućih demonstracija jer je autor u novinama nazvan

¹⁷ Batušić, Slavko, »Vlastitim snagama (1860-1941)«, u: *Enciklopedija Hrvatskoga narodnoga kazališta u Zagrebu*, Izdavačko knjižarsko poduzeće Naprijed; Hrvatsko narodno kazalište, Zagreb, 1969., str. 79-133.

Srbinom«. ¹⁸ Pecija jest bio Srbin po nacionalnosti, ali državljani Hrvatske, pa njegove tekstove brojim kao hrvatske. Uskoro po zabrani odigrane su ne samo *Šuma* nego i *Mrak* 1916. i komedija *Pljusak* 1918., tako da ta zabrana nije imala efekta. Problema je imala i komedija Milana Begovića *Laka služba* 1915., koja je zabranjena nakon druge izvedbe zbog »javnog mnijenja i protesta vojnih vlasti«. Zabranjena je i premijera drame *Kardinal* zbog protesta klera.¹⁹ Zabranjena je bila proslava Petra Preradovića 19. ožujka 1918. s obnovom *Kraljevića Marka* zbog mogućih protuaustrijskih demonstracija, koje su se i održale na Mirogoju kod Preradovićeve groba!

Dakle, u literaturi sam pronašla tri slučaja efikasne političke zabrane za četiri ratne godine i 109 premijera od kojih je preko petine bilo iz neprijateljskih zemalja! S druge strane, kao znak velike »lojalnosti kazališta« i čak »ulagivanja vlasti« navodi se održavanje dobrotvornih predstava i priredaba u korist stradalnika rata te »izvođenjem komada koji su [...] propagirali vjernost prejasnoj dinastiji (Prejčeve operete *Za kralja za dom* 1914. i *Gospođica kapral* 1915.)«. ²⁰

No, repertoar kazališta govori drugačije. Hrvatsko narodno kazalište u godinama 1917. i 1918. nije postavio niti jednu premijeru s njemačkog govornog područja (!) nego su naprotiv igrali hrvatske tekstove, klasiku i francuske komedije. Kao da su već polovinom rata znali tko će pobijediti iako se to tada – naročito 1917., kad se Rusija povukla iz rata te je izgledalo da će pobijediti Njemačka – nikako nije moglo naslutiti. Međutim kazalište je znalo! Pred kraj rata izvelo je dotad neprikazan Tomićev *Novi*

¹⁸ Svi podaci o zabranama navode se prema: Batušić, Slavko, »Vlastitim snagama (1860-1941)«, u: *Enciklopedija Hrvatskoga narodnoga kazališta u Zagrebu*, Izdavačko knjižarsko poduzeće Naprijed; Hrvatsko narodno kazalište, Zagreb, 1969., str.79-133.

¹⁹ Dramu je napisao Camillo Antona Treversi prema engleskoj drami Louisa Napoleona Parkera i odigrana je u Zagrebu tek 1941.

²⁰ Batušić, Slavko, »Vlastitim snagama (1860-1941)«, u: *Enciklopedija Hrvatskoga narodnoga kazališta u Zagrebu*, Izdavačko knjižarsko poduzeće Naprijed; Hrvatsko narodno kazalište, Zagreb, 1969., str. 127.

red, objavljen još 1882., koji je satirička komedija o Bachovu apsolutizmu, a zadnji tekst uprizoren prije svršetka rata bila je Vojnovićeva *Smrt majke Jugovića* kao veličanje ideje ujedinjenja Južnih Slavena. Tako da je očito i unutar »politički podobnih« zemlja bilo vrlo opozicijskih, satiričkih ili kritičkih tekstova.

Dakle kazalište je očito bilo protiv vlasti koja ga je financirala. Što se programa tiče i njegovih političkih poruka, očito je slijedilo političke težnje osamostaljenja odnosno sve/slavenske unije. Međutim, ta je linija bila prisutna više ili manje od samog početka osnivanja kazališta tako da ni tu nije bilo velike promjene. Zato ne čudi da su dan nakon objave kraja rata u kazalištu imali spremne dvije premijere: povijesnu dramu Branislava Nušića *Knez od Semberije* i Lunačekove *Ilirce*, tjedan dana nakon toga *Osloboditelj* Srđana Tucića, »dramu iz balkanskog rata«, a do kraja mjeseca još jednoga povijesno-dramskog Nušića (*Hadži Loja*, »fragment iz tragedija srpskog naroda«). Iz samih je naslova očito koju politiku zastupaju!

POLITIČKA PRISILA NAKON RATA!

Za razliku od početka rata koji se ne može iščitati iz *Repertoara*, kraj se može. Unatoč tome što je kazališne nastavilo raditi (prva premijera je bila svega dan nakon objave kraja rata!), iz samog popisa premijera vidljiva je promjena politike, pobjeda Sila Antante a naročito ulazak Hrvatske u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca. Jer osim prvog mjeseca nakon rata u kojem su igrali spomenute dva Nušića, Lunačeka i Tucića, deset godina dominiraju slavenska imena i to ponajviše srpska, hrvatska i ruska (Nušić, Ćorović, Kočić, Pecija, Sterija, Vojnović, Tomić, Lunaček, Donadini, Kosor, Gogolj, Čehov...) Gubitnici rata maknuti su iz repertoara: u idućih 6 godina igrat će se samo 4 njemačka naslova (unatoč tome da je poetika 19. stoljeća bila prisutna na europskim kazališnim scenama do kraja

Druga svjetskog rata), a od repriza će ostati samo Schnitzlerove komedije, ponajprije *Anatol* i to do 1924. godine. *Anatol* je očito bio izniman hit kojem su čak i kritičari neskloni tom tipu komedija (Branko Gavella) morali priznati određeni šarm. Što znači da je unatoč politici koja je sada bila mnogo jače prisutna u kazalištu nego u vrijeme Monarhije, kazalište ipak zadržalo neku svoju autonomiju. Pa makar se izgovaralo na publiku, koja traži *Anatola* i na potrebe punjenja blagajne.

ZAKLJUČAK ILI PLEDOAJE ZA PONOVRNO PROUČAVANJE PROŠLIH EPOHA!

Repertoar Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu za vrijeme Prvoga svjetskog rata nije pokazao ni političke ni estetske ni organizacijske promjene u odnosu na dotadašnje funkcioniranje kazališta.²¹ Kazalište je, unatoč ratnim prilikama, uredno funkcioniralo, imalo je isti broj premijera kao i prije (109 u četiri godine). Program je slijedio trendove europskog 19. stoljeća s proplamsajima novih poetika. Činjenica pak da su u 4 godine postavljeni tekstovi iz 18 zemalja pokazuje očitu pripadnost europskom kazališnom prostoru. Dominiraju domaći tekstovi (28), a broj tekstova s njemačkoga govornog područja (27) nije se povećao i odraz je dotadašnjeg igranja repertoara jedne od dominantnih dramatika europskog kazališta 19. stoljeća. Unatoč tri slučaja zabrane u 4 ratne godine, ovaj repertoar ne dokazuje prisilu Monarhije nego, naprotiv, dokazuje da je kazalište slijedilo političke težnje osamostaljenja odnosno slavenske unije i za vrijeme boravka u Monarhiji. Od 109 naslova više od petine su tekstovi suvremenika

²¹ Ako je politička promjena bila vidljiva s krajem rata, prava promjena estetike, odnosno poetike bila je u nas vidljiva tek na kraju Drugoga svjetskog rata.

iz neprijateljskih zemlja, a izvođeni su i tekstovi koji zagovaraju proslaven-sku uniju i to kako za vrijeme rata, tako i odmah nakon njega.

Toliko se pisalo o Austro-Ugarskoj Monarhiji kao o »tamnici naroda« da ovi podaci začuđuju i nude dva moguća razloga takvom ponašanju. Prvi je da je Austro-Ugarska u ratno vrijeme bila zaokupljena važnijim stvarima i nije se mogla/htjela baviti kulturom. U tom slučaju padaju teze o političkoj prisili centralističke vlasti u kazalištu. Drugi mogući razlog je da je Monarhija bila demokratska i puštala je da se razvijaju nacionalne kulturne institucije i nacionalni osjećaji intervenirajući samo u krajnjim slučajevima. Tome pridonose podaci o financiraju kazališta u vrijeme rata, unatoč tome što je kazalište postavljalo i neprijateljske komade, kao i dominantno igranje hrvatskih autora od samog početka pa i u tom periodu! U tom slučaju pada teza o Monarhiji kao tamnici naroda!²²

Budući da nisam pročitala sve tekstove koje spominjem niti napravila kontekstualnu analizu s 19. stoljećem, ovo priopćenje ne pretendira na sveobuhvatnost analize. Ali pledira za nekoliko stvari: povratak istraživanju izvora (dakle repertoara²³ i repertoarnih knjiga), ponovno proučavanje 19. stoljeća i njegovih prezrenih žanrova, ali s pokušajem vrednovanja iz epohe same, a ne iz seta vrijednosti današnje epohe koji može biti potpuno suprotan. Očito je da se *kultura sjećanja* (katalog istina koji je važan za percepciju nekog područja) na ne tako davnu kazališnu prošlost mora preispitati jer, kao i svaka druga *kultura sjećanja*, ne sadrži samo točne podatke. Izbor prikazanih podataka kao i njihova interpretacija podliježe neprestanim političkim i teorijskim modama.

²² Zanimljiv je primjer Poljske koja je u jednom trenutku bila podijeljena između tri države – Njemačke, Rusije i Austro-Ugarske. Samo je dio pod Austro-Ugarskom mogao dalje razvijati svoj jezik i kulturu, pa je Krakow bio centar poljskoga romantizma i kulturnog zanosa.

²³ Što nam je omogućilo vrsno izdanje *Repertoara* kao izvora proučavanja.

IZVORI

Hećimović, Branko (ur.), *Repertoar hrvatskih kazališta 1840-1860-1980* (knjiga I, II), Globus; JAZU, Zagreb, 1990.

BIBLIOGRAFIJA

Enciklopedija Hrvatskoga narodnoga kazališta u Zagrebu, Izdavačko knjižarsko poduzeće Naprijed; Hrvatsko narodno kazalište, Zagreb, 1969.

Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu, 1840-1860-1992, HNK u Zagrebu, Zagreb, 1992.

Batušić, Slavko, »Vlastitim snagama (1860-1941)«, u: *Enciklopedija Hrvatskoga narodnoga kazališta u Zagrebu*, Izdavačko knjižarsko poduzeće Naprijed; Hrvatsko narodno kazalište, Zagreb, 1969., str. 79-133. (poglavlje »Za Prvog svjetskog rata« str. 126-128)

Batušić, Nikola, *Povijest hrvatskoga kazališta*, Školska knjiga, Zagreb, 1978. (o Prvom svjetskom ratu na str. 326-328)

Batušić Nikola, »Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu«, u: Hećimović, Branko (ur.) *Repertoar hrvatskih kazališta 1840-1860-1980* (knjiga I, II), Globus; JAZU, Zagreb, 1990., str. 30.-32. (I sv. ratu posvećeno desetak redaka)

Biskupović, Alen, »Dramski kritičar Otto (Oton) Pfeiffer u osječkom listu Die Drau«, u: *Krležini dani u Osijeku 2013.*, ur. Branko Hećimović, Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU; Odsjek za povijest hrvatskog kazališta; Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku; Filozofski fakultet Osijek, Zagreb – Osijek, 2014., str. 90-104.

Biskupović, Alen, »Devet godina djelovanja Josipe Glembay – kazališne kritičarke Slavonische Presse od 1905. do 1913.«, u: *Zbornik radova s međunarodnog simpozija Kultura, društvo, identitet – europski realiteti*, ur. Miljenko Brekalo i dr., Odjel za kulturologiju, Osijek; Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb; Osijek – Zagreb 2014., str. 667–679.

- Bobinac, Marijan, *Njemačka drama u hrvatskom kazalištu 19 stoljeća*, Leykam, Zagreb, 2010.
- Bobinac, Marijan, *Otrovani zavičaj, njemački pučki komad u 20 stoljeću*, Cekade Zagreb, 1991.
- Car, Milka, *Odrazi i sjene. Njemački dramski repertoar u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu do 1939. godine*, Leykam, Zagreb, 2011. (poglavlje »Prvi svjetski rat i Hrvatsko narodno kazalište«, str. 177-190)
- Duvignaud, Jean, *Sociologija pozorišta. Kolektivne senke*, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1978.
- Hećimović, Branko, »Prilozi o hrvatskoj dramskoj književnosti i kazalištu od začetaka moderne do drugog svjetskog rata (njihov europski kontekst)«, u: ur. Aleksandar Flaker i Krunoslav Pranjić, *Hrvatska književnost u europskom kontekstu*, ZZK Filozofski fakultet/Liber, Zagreb, 1978. (o Prvom svjetskom ratu na str. 638-639)
- Senker, Boris, »Drama«, u: *Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu, 1840-1860-1992*, HNK u Zagrebu, Zagreb, 1992. (Prvom svjetskom ratu posvećeno desetak redaka)

PRILOZI: HNK U ZAGREBU OD 28. 07. 1914. – 11. 11. 1918.
(1750 D – 1859 D²⁴)

Ovaj popis donosi podatke iz *Repertoara*, ali pregledno posložene u tri tematska bloka koji omogućavaju zanimljiv i nov pogled na sliku. Prva tabela je žanrovska podjela na komedije i drame, druga je podjela zastupljenosti zemalja u repertoaru, a treće je statistika, dakle samo brojevi iz obje tablice.

²⁴ Podaci u prilogu su iz: Hećimović, Branko (ur.), *Repertoar hrvatskih kazališta 1840-1860-1980* (knjiga I, II), Globus; JAZU, Zagreb, 1990.

1. ŽANROVSKA ZASTUPLJENOST: KOMEDIJE I DRAME

KOMEDIJE	DRAME
1. Franc Arnold/Ernst Bach: Muha, lakrdija u 3 čina, 1914.	Lukša s Orsana: Jakobinka, drama iz dubrovačkog života u 4 čina, 1914.
2. Tristan Bernard/Alfred Athis: Dvije patke, vesela igra u 3 čina, 1914.	Alojz i Vilem Mrštik: Maryša, drama u 5 činova, 1914.
3. Imre Földes: Hallo! vesela igra u 3 čina, 1914.	Jenő Heltai: Oni koji ostaju, prizor, 1914.
4. Sabatino Lopez: Treći muž, komedija u 3 čina, 1914. (nije u ratu)	Herny Maruce Vernon/Harold Owen: Mr. Wu, drama s Dalekog istoka u 3 čina, 1914.
5. Hermann Bahr: Pravdaš, komedija u 4 čina, 1914.	Petar Petrović Pecija: Šuma, drama u 3 čina, 1915.
6. Alexander Engel/Julius Horst: Kakav otac takav sin, šala u 3 čina, 1914.	Stanislaw Przybyszewski: Za srećom, drama u 3 čina, 1915. (Njemački đak)
7. Felix Dörmann: Neženja, komedija u 3 čina, 1914.	Karl Schönherr: Žena vrag, drama u 5 činova, 1915.
8. Karl August Görner: Trnoružica, priča s plesanjem i pjevanjem u 5 činova, 1914.	Eshil: Perzijanci, tragedija, 1915.
9. Ferenc Molnar: Gardista, komedija u 3 čina, 1915.	Stanislaw Wyspianski: Warszawianka, pjesma iz godine 1831., 1915.
10. Karl Ettlinger: Kazališna kriza, vesela igra u 3 čina bez preljuba i komičnih situacija, 1915.	Gjuro Prejac: Čuvaj se senjske ruke, histoička drama u 5 činova (7 slika) prema romanu A. Šenoe, 1915.
11. Aristofan: Ženska urota, komedija u 3 čina, 1915.	Viktor Car Emin: Zimsko sunce, slika iz istarskog života u 4 čina, 1915.
12. Gerhart Hauptmann: Kolega Krampton, komedija u 5 činova, 1915.	Sandor Brody: Učiteljica, seoski događaj u 3 čina, 1915.

13. Max Mell: Brijač iz Berriaca, komedija u 1 činu, 1915.	Francesco Pastonchi: Kerubinova sudbina, 3 čina, 1915.
14. Gustav Wied: $2 \times 2 = 5$, satira, 1915.	Rabindranath Tagore: Chitra, dramska pjesan u 1 činu (8 slika), 1915.
15. Rida Johnson Yung: Muž na lutriju, vesela igra u 3 čina, 1915.	Hugo von Hofmannsthal: Ludov i smrt, dramska pjesan u 1 činu, 1915.
16. Włodzimierz Perzynski: Aštanka, komedija u 3 čina, 1915.	Max Halbe: Mladost, ljubavna drama u 3 čina, 1915.
17. Dezsor Szomory: Lenkica, naše drago dijete! komedija u 3 čina, 1915.	Hermann Sudermann: Cvjetni čamac, igra u 4 čina s međučinom, 1915.
18. Julius Horst: Raj na zemlji, lakrdija u 3 čina, 1915.	Henrik Ibsen: Hedda Gabler, drama u 4 čina, 1915.
19. Carlot Gottfried Reuling: Zakopano blago, komedija u 3 čina, 1915.	Lucjan Rydel: Za navijek, drama u 4 čina, 1916.
20. Milan Begović (Xeres de la Maraja): Laka služba, vesela igra u 3 čina, 1915.	Franz Grillparzer: Medeja, tragedija u 5 činova, 1916.
21. Edward Knoblock: Faun, komedija u 3 čina, 1915.	Mirko Bogović: Matija Gubec, tragedija u 5 činova (11 slika), 1916.
22. Hermann Bahr: Bečkinje, komedija u 3 čina, 1915.	Gerhart Hauptmann: Elga, nocturnus, 6 prizora, 1916.
23. Ferenc Martos/ Victor Jacobi: U dječjem carstvu, dječja komedija u 2 čina (3 slike) s pjevanjem i plesom, 1915.	Henri Nathansen: Iza zidina, igra u 4 čina, 1916.
24. Gaston Armand Caillavet/ Robert de Flers / Etienne Rey: Lijepa pustolovina, komedija u 3 čina, 1916.	Ivan Kukuljević Sakcinski: Juran i Sofija ili Turci kod Siska, junačka igra u 3 čina, 1916.
25. Arthur Schnitzler: Anatol, komedija u 5 slika, 1916. – broje se jednočinke Arthur Schnitzler: Pitanje sudbine, 1916.	Milutin Cihlar Nehajev: Spasitelj, događaj u 2 scene, 1916.

26. Arthur Schnitzler: Božićni darovi, 1916.	Fran Galović: Pred smrt, dramska vizija u 1 činu, 1916.
27. Arthur Schnitzler: Oproсна večera, 1916.	Marija Jurić Zagorka: Grička vještica, dramski prikaz u 5 slika, 1916.
28. Arthur Schnitzler: Epizoda, 1916.	Euripid: Trojanke, tragedija u 3 činova, 1916.
29. Arthur Schnitzler: Anatolov vjenčani dan, 1916.	Alfred Savoir/Fernand Noziere: Vječni muž, drama u 4 čina prema romanu Dostojevskog, 1916.
30. Gabor Dregely: Suprug gospođice, vesela igra u 3 čina, 1916.	Petar Petrović Pecija: Mrak, drama u 3 čina, 1916.
31. Tadeusz Rittner: Glupi Jakov, komedija u 3 čina, 1916.	Fran Galović: Mati, drama u 5 činova, 1916.
32. A. P. Čehov: Trešnjik, komedija u 4 čina, 1916. ²⁵	Gerhart Hauptmann: Parcovi, tragikomedija u 5 činova, 1916.
33. William Shakespeare: San ljetne noći, komedija u 5 činova, 1916.	Romain Rolland: Vuci, drama u 3 čina, 1917.
34. Tituš Brezovački: Matijaš Grabančijaš Dijak, vu 4 spelivanju, 1916.	Henrik Ibsen: Za prijestolje, historijska drama u 5 činova, 1917.
35. Raoul Auernheimer: Velika ljubav, vesela igra u 3 čina, 1916.	Eugene Brieux: Crveni talar, drama u 4 čina, 1917.
36. A. P. Čehov: Medvjed, šala u 1 činu, 1916.	George Gordon Byron: Kain, misterij u 3 čina, 1917.
37. N. V. Gogolj: Ženidba, sasma nevjerojatan događaj, komedija u 2 čina, 1916.	August Strindberg: Lomača, komorna igra u 3 čina, 1917.
38. Gaston Armand Caillavet/ Robert de Flers / Etienne Rey: Nebeska kruglja, vesela igra u 3 čina, 1916.	Arthur Schnitzler: Ljubakanje, drama u 3 čina, 1917.

²⁵ Piščeva žanrovska odrednica objavljena je i u *Repertoaru*, dakle napisana i u programu predstave.

39. Viktor Leon/ Aleksander Engel: Gospođica udovica, šala u 3 čina, 1916.	Alojz Kraigher: Školjka, drama u 3 čina, 1917.
40. Imre Földes: Vuk i ovce, komedija u 3 čina, 1916.	Ivo Vojnović: Ekvinocijo, drama u 4 prikaze, 1917.
41. Zdenka Smrekar: Tisuć i jedna noć, tri priče u tri dijela uz ples i žive slike, 1917.	Janko Jurković: Posljednja noć, igrokaz u 5 činova, 1917.
42. Đuro Dimović: Zmija mladoženja, komedija u 3 čina, 1917.	Milan Ogrizović: Slava njima, slava Kukuljeviću! (dramska ilustracija Bukovčeve zavjese), 1917.
43. William Shakespeare: Noć triju svetih kraljeva ili kako god želite, vesla igra u 5 činova, 1917.	Lav Nikolajević Tolstoj: Moć tmine, drama u 5 činova, 1917.
44. Carl Sternheim: Snob, komedija u 3 čina, 1917.	Milan Ogrizović: Objavljenje, snoviđenje u 3 slike, 1917.
45. Marija Jurić Zagorka: Jalnuševčani, lakrdija u 3 slika, 1917.	Victorien Sardou: Fedora, drama u 4 čina, 1918.
46. Gaston Armand Caillavet/ Robert de Flers: Buridanov magarac, komedija u 3 čina, 1917.	Mihail Petrovič Arcibašev: Ljubomor, drama u 5 činova, 1918.
47. Alfred de Musset: Svijećnjak, komedija u 3 čina (8 slika), 1917.	Henrik Ibsen: Divlja patka, tragikomedija u 5 činova, 1918.
48. Denis Ivanović Fonvizin: Nedorasli, komedija u 5 činova, 1917. (18 st)	Stjepan Miletić: Boleslav, tragedija u 5 činova, 1918.
49. Petar Pecija Petrović: Pljusak, vesela igra sa sela u 3 čina, 1918.	Milivoj Janković: Prva ljubav, svaganja drama u 3 čina, 1918.
50. Milan Šenoa: Kako vam drago, komedija u 3 čina, 1918.	Sofoklo: Kralj Edip, tragedija u 1 činu, (za pozornicu udesio Adolf Wilbrandt) 1918.
51. J. B. Moliere: Umišljeni bolesnik, komedija u 5 činova, 1918.	August Strindberg: Smrtni ples, I dio 4 čina, 1918.

52. Jaroslav Vrchlický: Noć na Kar-lštajnu, historijska komedija u 3 čina, 1918.	August Strindberg: Vampir (II. dio Smrtni ples) 3 čina, 1918.
53. Marijan Derenčin: Ladanjska opo-zicija, komedija u 3 čina, 1918.	Joza Ivakić: Inoće, pozorišni komad u 3 čina, 1918.
54. Josip Eugen Tomić: Novi red, ko-medija u 3 čina, 1918.	Svetozar Ćorović: Kao vihor, 4 čina, 1918.
55.	Ivo Vojnović: Smrt majke Jugovića, dramska pjesma u 3 pjevanja, 1918.

2. ZASTUPLJENOST ZEMALJA U REPERTOARU

A ZEMLJE CENTRALNIH SILA – AUSTRO-UGARSKA I NJEMAČKA

HRVATSKA
1. Lukša s Orsana: Jakobinka, drama iz dubrovačkog života u 4 čina, 1914.
2. Petar Petrović Pecija: Šuma, drama u 3 čina, 1915.
3. Gjuro Prejac: Čuvaj se senjske ruke, historička drama u 5 činova (7 slika) prema romanu A. Šenoe, 1915.
4. Viktor Car Emin: Zimsko sunce, slika iz istarskog života u 4 čina, 1915.
5. Milan Begović (Xeres de la Maraja): služba, vesela igra u 3 čina, 1915.
6. Mirko Bogović: Matija Gubec, tragedija u 5 činova (11 slika), 1916.
7. Ivan Kukuljević Sakcinski: Juran i Sofija ili Turci kod Siska, junačka igra u 3 čina, 1916.
8. Milutin Cihlar Nehajev: Spasitelj, događaj u 2 scene, 1916.
9. Fran Galović: Pred smrt, dramska vizija u 1 činu, 1916.
10. Marija Jurić Zagorka: Grička vještica, dramski prikaz u 5 slika, 1916.
11. Tituš Brezovački: Matijaš Grabancijaš Dijak, vu 4 spelivanju, 1916. (pisac iz 1804.)
12. Petar Petrović Pecija: Mrak, drama u 3 čina, 1916.

13. Fran Galović: Mati, drama u 5 činova, 1916.
14. Đuro Dimović: Zmija mladoženja, komedija u 3 čina, 1917.
15. Zdenka Smrekar: Tisuć i jedna noć, tri priče u tri dijela uz ples i žive slike, 1917.
16. Marija Jurić Zagorka: Jalnuševčani, lakrdija u 3 slika, 1917.
17. Janko Jurković: Posljednja noć, igrokaz u 5 činova, 1917.
18. Ivo Vojnović: Ekvinocijo, drama u 4 prikaze, 1917.
19. Milan Ogrizović: Slava njima, slava Kukuljeviću! dramska ilustracija Bukovčeve zavjese, 1917.
20. Milan Ogrizović: Objavljenje, snoviđenje u 3 slike, 1917.
21. Petar Pecija Petrović: Pljusak, vesela igra sa sela u 3 čina, 1918.
22. Milan Šenoa: Kako vam drago, komedija u 3 čina, 1918.
23. Stjepan Miletić: Boleslav, tragedija u 5 činova, 1918.
24. Milivoj Janković: Prva ljubav, svagdanja drama u 3 čina, 1918.
25. Marijan Derenčin: Ladanjska opozicija, komedija u 3 čina, 1918.
26. Joza Ivakić: Inoče, pozorišni komad u 3 čina, 1918.
27. Josip Eugen Tomić: Novi red, komedija u 3 čina, 1918.
28. Ivo Vojnović: Smrt majke Jugovića, dramska pjesma u 3 pjevanja, 1918.
AUSTRIJA
1. Hermann Bahr: Pravdaš, komedija u 4 čina, 1914.
2. Alexander Engel/Julius Horst: Kakav otac takav sin, šala u 3 čina, 1914.
3. Felix Dörmann: Neženja, komedija u 3 čina, 1914.
4. Karl Schönherr: Žena vrag, drama u 5 činova, 1915.
5. Max Mell: Brijač iz Berriaca, komedija u 1 činu, 1915.
6. Julius Horst: Raj na zemlji, lakrdija u 3 čina, 1915.
7. Hugo von Hofmannsthal: Ludov i smrt, dramska pjesan u 1 činu, 1915.
8. Hermann Bahr: Bečkinje, komedija u 3 čina, 1915.
9. Franz Grillparzer: Medeja, tragedija u 5 činova, 1916.
10. Arthur Schnitzler: Anatol, komedija u 5 slika, 1916. Arthur Schnitzler: Pitanje sudbine, 1916.
11. Arthur Schnitzler: Božićni darovi, 1916.

12. Arthur Schnitzler: Oproсна večera, 1916.
13. Arthur Schnitzler: Epizoda, 1916.
14. Arthur Schnitzler: Anatolov vjenčani dan, 1916.
15. Raoul Auernheimer: Velika ljubav, vesela igra u 3 čina, 1916.
16. Viktor Leon/ Aleksander Engel: Gospođica udovica, šala u 3 čina, 1916.
17. Arthur Schnitzler: Ljubakanje, drama u 3 čina, 1917.
NJEMAČKA
1. Franc Arnold Ernst Bach: Muha, lakrdija u 3 čina, 1914.
2. Karl August Görner: Trnoružica, priča s plesanjem i pjevanjem u 5 činova, 1914.
3. Karl Ettlinger: Kazališna kriza, vesela igra u 3 čina bez preljuba i komičnih situacija, 1915.
4. Gerhart Hauptmann: Kolega Krampton, komedija u 5 činova, 1915.
5. Max Halbe: Mladost, ljubavna drama u 3 čina, 1915.
6. Carlot Gottfried Reuling: Zakopano blago, komedija u 3 čina, 1915.
7. Hermann Sudermann: Cvjetni čamac, igra u 4 čina s međučinom, 1915.
8. Gerhart Hauptmann: Elga, nocturnus, 6 prizora, 1916.
9. Gerhart Hauptmann: Parcovi, tragi-komedija u 5 činova, 1916.
10. Carl Sternheim: Snob, komedija u 3 čina, 1917.
MAĐARSKA
1. Jenő Heltai: Oni koji ostaju, prizor, 1914.
2. Imre Földes: Hallo! vesela igra u 3 čina, 1914.
3. Ferenc Molnar: Gardista, komedija u 3 čina, 1915.
4. Dezsor Szomory: Lenkica, naše drago dijete! komedija u 3 čina, 1915.
5. Sandor Brody: Učiteljica, seoski događaj u 3 čina, 1915.
6. Ferenc Martos/ Victor Jacobi: U dječjem carstvu, dječja komedija u 2 čina (3 slike) s pjevanjem i plesom, 1915.
7. Gabor Dregely: Suprug gospođice, vesela igra u 3 čina, 1916.
8. Imre Földes: Vuk i ovce, komedija u 3 čina, 1916.

POLJSKA
1. Stanislaw Przybyszewski: Za srećom, drama u 3 čina, 1915. (Njemački đak)
2. Stanislaw Wyspianski: Warszawianka, pjesma iz godine 1831., 1915.
3. Włodzimierz Perzyski: Aštanka, komedija u 3 čina, 1915.
4. Lucjan Rydel: Za navijek, drama u 4 čina, 1916.
5. Tadeusz Rittner: Glupi Jakov, komedija u 3 čina, 1916.
ČEŠKA
1. Alojz i Vilem Mrstik: Maryša, drama u 5 činova, 1914.
2. Jaroslav Vrchlicky: Noć na Karlštajnu, historijska komedija u 3 čina, 1918.
SLOVENIJA
1. Alojz Kraigher: Školjka, drama u 3 čina, 1917.

B NEUTRALNE ZEMLJE

ŠVEDSKA
1. August Strindberg: Lomača, komorna igra u 3 čina, 1917.
2. August Strindberg: Smrtni ples, I dio 4 čina, 1918.
3. August Strindberg: Vampir (II. dio Smrtni ples) 3 čina, 1918.
DANSKA
4. Gustav Wied: $2 \times 2 = 5$, satira, 1915.
5. Henri Nathansen: Iza zidina, igra u 4 čina, 1916.
NORVEŠKA
6. Henrik Ibsen: Hedda Gabler, drama u 4 čina, 1915.
7. Henrik Ibsen: Za prijestolje, historijska drama u 5 činova, 1917.
8. Henrik Ibsen: Divlja patka, tragikomedijska u 5 činova, 1918.

C KLASICI

KLASIKA – Antika
1. Aristofan: Ženska urota, komedija u 3 čina, 1915.
2. Eshil: Perzijanci, tragedija, 1915.
3. Euripid: Trojanke, tragedija u 3 čina, 1916.
4. Sofoklo: Kralj Edip, tragedija u 1 činu (za pozornicu udesio Adolf Wilbrandt)
KLASIKA – Europa do 17. stoljeća
1. William Shakespeare: San ljetne noći, komedija u 5 činova, 1916.
2. William Shakespeare: Noć triju svetih kraljeva ili kako god želite, vesela igra u 5 činova, 1917.
3. J. B. Moliere: Umišljeni bolesnik, komedija u 5 činova, 1918.

D ZEMLJE SILE ANTANTE

FRANCUSKA
1. Tristan Bernard/Alfred Athis: Dvije patke, komedija u 3 čina, 1914.
2. Gaston Armand Caillavet/ Robert de Flers / Etienne Rey: Lijepa pustolovina, komedija u 3 čina, 1916.
3. Gaston Armand Caillavet/ Robert de Flers / Etienne Rey: Nebeska kruglja, vesela igra u 3 čina, 1916.
4. Alfred Savoir/Fernand Noziere: Vječni muž, drama u 4 čina prema romanu Dostojevskog, 1916.
5. Romain Rolland: Vuci, drama u 3 čina, 1917.
6. Eugene Brieux: Crveni talar, drama u 4 čina, 1917.
7. Gaston Armand Caillavet/ Robert de Flers: Buridanov magarac, komedija u 3 čina, 1917.
8. Alfred de Musset: Svijećnjak, komedija u 3 čina (8 slika), 1917.
9. Victorien Sardou: Fedora, drama u 4 čina, 1918.

RUSIJA
1. A. P. Čehov: Trešnjik, komedija u 4 čina, 1916.
2. A. P. Čehov: Medvjed, šala u 1 činu, 1916.
3. N. V. Gogolj: Ženidba, sasma nevjerojatan događaj, komedija u 2 čina, 1916.
4. Lav Nikolajevič Tolstoj: Moć tmine, drama u 5 činova, 1917.
5. Mihail Petrovič Arcibašev: Ljubomor, drama u 5 činova, 1918.
6. Denis Ivanovič Fonvizin: Nedorasli, komedija u 5 činova, 1917. (pisac iz 18. st.)
VELIKA BRITANIJA
1. Herry Maruce Vernon/Harold Owen: Mr. Wu, drama s Dalekog istoka u 3 čina, 1914.
2. Rabindranath Tagore: Chitra, dramska pjesan u 1 činu (8 slika), 1915. Indija ²⁶
3. Edward Knoblock: Faun, komedija u 3 čina, 1915.
4. George Gordon Byron: Kain, misterij u 3 čina, 1917.
SRBIJA
Svetozar Ćorović: Kao vihor, 4 čina, 1918.
ITALIJA (ulazak u rat svibanj 1915.)
1. Sabatino Lopez: Treći muž, komedija u 3 čina, 1914. (nije u ratu)
2. Francesco Pastonchi: Kerubinova sudbina, 3 čina, 1915. (nije u ratu)
SAD (ulazak u rat travanj 1917.)
Rida Johnson Yung: Muž na lutriju, vesela igra u 3 čina, 1915. (nije u ratu)

²⁶ Indija je u to vrijeme dio Britanskog Carstva pa je igranje indijskog teksta u istom rangu kao i igranje britanskog.

3. STATISTIKA

DRAME	55
KOMEDIJE	54
UKUPNO	109

CENTRALNE SILE	NEUTRALNE ZEMLJE	KLASICI	SILE ANTANTE
Hrvatska 28	Norveška 3	Antika 4	Francuska 9
Austrija 17	Švedska 3	M/SH 3	Rusija 6
Njemačka 10	Danska 2		GB 4
Mađarska 8			Srbija 1
Poljska (pod AU) 5			SAD 1 (nije bila u ratu)
Češka 2			Italija 2 (nije bila u ratu)
Slovenija 1			
71	8	7	23 (ukupno 109)

DRAMA REPERTOIRE OF THE CROATIAN NATIONAL THEATRE IN ZAGREB DURING WORLD WAR I

Abstract

The repertoire of the Croatian National Theatre in Zagreb exhibited no significant changes (political, aesthetical nor organizational) during World War I in relation to preceding seasons. In period from June 28th 1914 to November 11th 1918, 109 premier plays were staged (same as in preceding four years). Programme itself corresponds with the trends of the 19th century (plays, dramas, well-made plays with folk, bourgeois and history themes, comedies and farces) with occurrences of new poetics (realism, modernism etc.) and staged texts origin from 18 different countries, proving obvious pertinence to European theatre space. Domestic texts are dominant (28) and there is no significant change in number of texts coming from German-speaking territories (27) in relation to preceding seasons, which is a reflection of dominant European dramatics of the 19th century. In spite of three cases of interdiction in four war years, this repertoire does not account for oppression of the Monarchy but on the contrary, demonstrates that the theatre followed political aspirations of independency that is to say Slavic union, even in the time of dominance of the Monarchy. Corpus constituted from 109 plays holds more than the fifth contemporary writers' text from enemy countries (French and British comedy and Russian drama) and there is also a presence of texts which advocate Proslavic union, during and after the war. End of the World War I brings a political change (staging of primarily Slavic texts and ban of German) but significant turn of the theatre poetics did not occur until the end of the World War II.